ՄԱՆԿԱՏԱՆ ՇՐՋԱՆԱՎԱՐՏՆԵՐԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ

ՄՆԱՑԱԿԱՆՅԱՆ Ա.Մ.

Որբությունը, որպես սոցիալական երևույթ, գոյություն է ունեցել և հավանաբար գոյություն կունենա միշտ: Սակայն փաստենք, որ սույն երևույթի դրսևորումները պայմանավորված են ինչպես տվյալ ժամանակաշրջանում ձևավորված տնտեսական և սոցիալ-մշակութային միջավայրով, այնպես էլ կառավարման համակարգի սահմանված գերակայություններով, արժեքներով: Անհերքելի է, որ մանկատանն արտացոլվում են «ընտանիք» սոցիալական ինստիտուտում տեղի ունեցող փոխակերպումները՝ պայմանավորված քաղաքական, իրավական, տնտեսական ու մշակութային համալիր և փոխկապակցված գործոններով:

Երեխայի մեջ ադապտիվ ամենանշանակալի մեխանիզմները ձևավորվում են ընտանիքում: Ընտանեկան նորմերն ու դաստիարակությունը կանխորոշում և ձևավորում են հասարակության մեջ երեխայի սոցիալականացման գործընթացները՝ հիմքում ունենալով հասարակության ընդհանրական պատկերը:

Ներկայացնելով «ընտանիքի» ինստիտուցիոնալ ճգնաժամը և երկսերունդ ընտանիքին անցման պատմական փուլերը՝ մասնագետները փաստում են, որ, կենսական պայմանների բարելավմամբ պայմանավորված, «ժամանակակից» ընտանիքի ամուր լինելու գաղափարն այլևս սպառել է իրեն: Այդ գաղափարն այսօր ի զորու չէ հիմնավորելու ամուսնալուծությունների, չգրանցված ամուսնությունների և միայնակ մայրերի թվի աճը: Ա. Անտոնովի համոզմամբ՝ ընտանիքը կատարում է ամորտիզացիոն դեր հասարակության և անհատի փոխհարաբերություններում, որտեղ առկա է շահերի բախում: Ընտանիքի ճգնաժամը խոչընդոտում է ընտանիքի՝ որպես անհատի և հասարակության միջև բնականոն կապի ձևավորման

սոցիալ-մշակութային առաքելությանը[1]: Ըստ Ջ. Դեյվիսի՝ XX դարի կեսերից ավանդական ընտանիքի վերացումն արդեն ակնառու փաստ է: Ժամանակակից պետությունը (հատկապես մասնավոր արդյունաբերական արտադրություն ունեցողները) առավելապես կենտրոնանում է ոչ թե հավասար իրավունքներ ունեցող զույգի, այլ մոր և երեխայի վրա: Ընդ որում, մոր դուրսմղումն ընտանեկան, տնային տնտեսության արտադրությունից դեպի շուկայական համակարգ՝ աշխատանքի անհատական վարձատրությամբ, հիմք հանդիսացավ կանանց և տղամարդկանց միջև մրցակցության, ամուսնալուծությունների, ամուսնալուծությունների հետևանքով կամ միայնակ մայրերի պարագայում՝ միածնող ընտանիքների թվի աճի համար: Մասամբ փոխհատուցելով կնոջ բեռը տանից դուրս և թեթևացնելով մայրության ու աշխատանքի համատեղումը՝ մայրության նման «պաշտպանությունը» նպաստեց ընտանիքի ինստիտուտի արժեզրկմանը: Այսպիսի «խնամքը» շղթայաբար օտարում էր հորն իր հայրական գործառույթներից: Փաստորեն, պետությունը, վերցնելով այդ գործառույթները, կազմալուծում էր ընտանիքում տղամարդու դերը[2]:

Սոցիալական աշխատանքի, խնամքի և պաշտպանության և այլ ծառայությունների համար առկա սոցիալական ինստիտուտները ձեռք էին բերում գործունեության լայն դաշտ: Միաժամանակ առաջանում էր շահերի բախում, քանի որ մի կողմից իրենք մատուցում են սոցիալական ծառայություն ի բարօրություն ընտանիքի, իսկ մյուս կողմից՝ աշխատանքն առավել արդյունավետ է անհատի հետ: Դասական առումով սոցիալական աշխատանքը ենթադրում է ընտանիքի ներուժի հզորացում: Սակայն, ծրագրերի շնորհիվ, կենտրոնում հայտնվում է որոշակի սոցիալական կատեգորիայի անդամը՝ անհատը[3]:

Այն պարագայում, երբ ընտանիքի շահերն ստորադասվում են սոցիալական ինստիտուտների շահերին, ընտանիքն ի զորու չի լինում կատարելու իր վերարտադրողական, դաստիարակչական և այլ գործառույթները. ըստ այդմ՝ ընտանեկան հարաբերությունները խեղվում են, ընտա-

---

[1] **Антонов А.И.** Микросоциология семьи (методология исследования структур и процессов): учебн. пособие для вузов, М., 1998, с. 11-12.

[2] **Davies J.** The Family: Is it Just Another Lifestyle Choice? IEA Health and Welfare Unit, London, 1993, p. 100.

[3] **Morgan D.H.J.** New Directions in Family Research and Theory. In The Sociology of the Family, Vol. 28, 1980, p. 3-18.

նիքը և երեխաները դադարում են լինել անհատի անհրաժեշտ և բավարար պահանջմունք[4]:

Ընտանիքի կենսագործունեության ներքին կազմակերպման հարցում շատ կարևոր է, թե ով է ընտանիքի գլխավորը: Ավանդաբար հայ ընտանիքի գլխավոր համարվել է տան մեծը՝ տղամարդ թե կին: Խորհրդային Միության տարիներին այդ դերակատարությունը կրեց սկզբունքային փոփոխություններ:

1970-ականներին արդեն եռասերունդ ընտանիքներում փաստացի գլխավոր սկսեցին համարվել ընտանիքի առավել կրթված անդամները: Քաղաքի համեմատությամբ՝ դանդաղ և ոչ բացահայտ, բայց նման միտում սկսեց արտացոլվել նաև գյուղական համայնքներում: Կրթականից բացի, կարևոր հանգամանք էր նաև նյութականը, քանի որ զարգացող արդյունաբերության մեջ ավելի շատ ներգրավվում էին լավ կրթություն ստացած երիտասարդներ՝ և՛ տղամարդիկ, և՛ կանայք: Արդի ընտանիքի առաջնորդության հարցում կարևոր գործոն է համարվում նաև ընտանիքի անդամների եկամուտների չափը, որը որոշակի փոփոխություններ է առաջ բերում նաև ընտանիքում տղամարդկանց և կանանց կարգավիճակներում և դերերում: Անշուշտ, այս ամենն իր ազդեցությունն է թողնում Հայաստանի բնակչության տեղաբաշխվածության և ժողովրդագրական ցուցանիշների վրա: Այսօր մտահոգիչ է թերևս այն փաստը, որ 2012 թվականից գյուղական համայնքներում արդեն ծնելիության ցուցանիշն սկսել է զիջել քաղաքայինին, ընդ որում՝ միտումը կայուն շարունակվում է:

Խորհրդային Հայաստանում սոցիալական քաղաքականությունը համապատասխանում էր ԽՍՀՄ-ի միասնական գաղափարախոսության սկզբունքներին: Ըստ պատմաբան Է. Մինասյանի՝ Հայաստանում միաժամանակ գործում էին սոցիալական պաշտպանության սեփական մեխանիզմներ՝ հիմնված ազգային սովորույթների վրա: Ընտանեկան ազգակցական-դրացիական սերտ հարաբերությունները երեխաների պաշտպանության և սոցիալական վերահսկողության կարևոր գործոն էին: Միասնական սոցիալական քաղաքականության կիրառումը և երեխաների շուրջ հայ իրականության մեջ և ընտանիքում ձևավորված ազգային արժեհամակարգի առկայությունը հանգեցրել էին նրան, որ այդ շրջանում մանկատնե-

[4] **Антонов А.И.** Социология рождаемости, М., 1980; **Антонов А.И., Медков В.М.** Социология семьи, М., 1996, с. 34.

րի և դրանց սաների թիվը շատ փոքր էր: Այսպես, 1999 թ. մանկատներում խնամվում էր 513 երեխա, որոնցից 155-ը 16-18 տարեկան էին[5]:

Անկախության հռչակումից հետո Հայաստանի իշխանությունների համար նոր իրավահարաբերությունների և փորձի բացակայության պայմաններում սոցիալական քաղաքականության արդի մոդել մշակելու խնդիր էր դրված, որը հաշվի պետք է առներ նաև հանրապետությունում ձևավորված քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական նոր իրողությունները: Շուկայական հարաբերությունների ձևավորման սկզբնական փուլում՝ 1990-1995 թթ., Հայաստանում սոցիալական քաղաքականությունը դիտարկվում էր որպես ընդհանուր տնտեսական ռազմավարության բաղկացուցիչ մաս: Հաջորդող տարիներին տնտեսական համատեքստում սոցիալական աջակցության և սոցիալական ապահովագրության համակարգերը տարանջատվեցին[6]:

Հայաստանում շուկայական տնտեսության զարգացման ուղու որդեգրման հետևանքով սոցիալական քաղաքականությանը նոր մոտեցում ցուցաբերվեց. նախկին «հայրիշխանական» մոդելին փոխարինելու եկավ ազատական մոդելը: Եթե Խորհրդային Միության քաղաքացու կյանքը խիստ կանխատեսելի էր՝ աշխատանքի ապահովում, առողջապահական համակարգ, բնակարանով ապահովում, կենսաթոշակ, իսկ նվազագույն աշխատավարձը բավարարում էր առաջանային պահանջները, ապա հետխորհրդային ժամանակաշրջանում սկսեցին գործել այլ արժեհամակարգեր՝ մրցակցություն, անկախություն, գործարարություն և այլն:

Հետխորհրդային Հայաստանում քաղաքական–իրավական նոր մշակույթի ձևավորման պայմաններում երեխայի պաշտպանության դաշտում առաջ եկան իրավական հարաբերությունների անցումային, խառը ձևեր՝ խախտելով իրավական փորձառության փոխանցման մեխանիզմը, ինչպես նաև սոցիալական առանձին խմբի կապը հասարակության հետ: Նման իրավիճակը նպաստեց, որ սոցիալական որոշ խոցելի խմբերի շրջանում ձևավորվի որոշակի ենթամշակույթ՝ իր սոցիոնորմատիվ կանոններով, որն առանձնանում էր հասարակության միասնական արժեհամակարգից: Փոխակերպման ենթարկվեց նաև ընտանիք սոցիալական ինստիտուտը. ամուսնալուծությունների, միայնակ մայրերի, իսկ արտագաղ-

---

[5] **Մնացականյան Ա.,** Հայաստանի մանկատները, Ե., 2014, էջ 217:

[6] **Մինասյան Է.,** ՀՀ սոցիալական քաղաքականությունը (1990-2003 թթ.), (http://lraber.asj-oa.am/3/1/2003-2(3).pdf).

թով պայմանավորված՝ ոչ լիարժեք ընտանիքների թվի աճի հետևանքով գերակշռող դարձան միասերունդ ընտանիքները: Ընտանեկան հարաբերությունների և արժեքների փոփոխությունները հանգեցրին հայ ընտանիքում ավանդական՝ աշխատանքի բաժանման հարցում կանանց և տղամարդկանց կարգավիճակների, երեխայի դերի և տեղի փոփոխության: Ընտանիքի՝ որպես հասարակության բազային միավորի դիրքը սասանվեց, քանի որ բացակայում էր նրա նկատմամբ սոցիալական քաղաքականության համակարգված մոտեցումը:

Այժմ անդրադառնանք երեխաների հիմնախնդիրներին առնչվող որոշ իրավական ակտերի: ՀՀ «Երեխայի իրավունքների մասին» օրենքը (1996 թ.) սահմանեց երեխայի իրավունքները, պետության, համապատասխան մարմինների և քաղաքացիների պարտականությունները, ինչպես նաև երեխայի իրավունքների պաշտպանության բնագավառում պետական քաղաքականության իրականացման ծրագրային հիմունքները[7]: 2000 թ. հաստատվեց «Երեխայի որդեգրման կարգը հաստատելու մասին» որոշումը[8]:

ՀՀ կառավարությունը 2003 թվականին արձանագրեց այն փաստը, որ մանկական խնամակալական կազմակերպություններում խնամվող երեխաների թիվն աճում է, ընդ որում՝ հաստատությունները համալրվում են սոցիալական որբերով: Սոցիալ-տնտեսական իրավիճակը, այլընտրանքային ծառայությունների բացակայությունը և այլ օբյեկտիվ ու սուբյեկտիվ պատճառներ նպաստում էին երևույթի խորացմանը: Հետևաբար Կառավարությունը հաստատեց «Երեխաների խնամքի հարցերով զբաղվող հաստատությունների բարեփոխման պետական ռազմավարական ծրագիրը հաստատելու մասին» որոշումը[9]: Ռազմավարական ծրագրի կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկում տեղ գտավ «Մանկատների բեռնաթափում» ձևակերպումը:

Կառավարությունը 2003 թվականին հաստատեց «Երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2004-2015 թվականների ազգային ծրա-

---

[7] http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docID=69115.

[8] ՀՀ կառավարության 2000 թ. փետրվարի 12-ի N 64 որոշում, http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=7736.

[9] ՀՀ կառավարության 2003 թ. նոյեմբերի 27-ի N 1654-Ն որոշում, http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=11647.

գիրը»[10]: Թեև փաստաթուղթը ներառում էր տարբեր բնագավառներում երեխաների հանդեպ իրականացվող քաղաքականությունը, սակայն ծրագիրն իրեն սպառեց սահմանված ժամկետներից շատ ավելի շուտ, և անհրաժեշտություն առաջացավ մշակել նոր փաստաթուղթ: Կառավարությունը 2006-ին հաստատեց «ՀՀ-ում երեխաների խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատությունում (մանկատուն, գիշերօթիկ) երեխաների տեղավորման կարգը»[11], իսկ 2008-ին մշակվեց և հաստատվեց «Երեխային խնամատար ընտանիք հանձնելու կարգը... հաստատելու մասին որոշումը»[12]:

Ծրագրերի շնորհիվ մանկատների և այնտեղ խնամվող երեխաների թիվը կտրուկ նվազեց: Այսպես, եթե 2010 թ. Հայաստանում գործում էր 12 մանկատուն, որտեղ խնամվում էր 1240 երեխա, ապա 2015-ին մանկատների թիվը նվազեց մինչև 8-ի, իսկ երեխաներինը՝ 864-ի: Սակայն գերակշռում են միայնակ մայրերի և սովորաբար երկու ծնող ունեցող հաշմանդամ երեխաները. եթե կենտրոնացված հաշվառման վերցված որդեգրման ենթակա երեխաների թվի մեջ 2002 թվականին միայնակ մայրերի երեխաների թիվը 22,9 % էր, ապա 2015-ին թիվն աճել է մինչև 37.1%, իսկ երկու ծնող ունեցող երեխաների թիվը համապատասխանաբար 54,3%-ից նվազել է մինչև 47%[13]: Երկկողմանի ծնողազուրկ երեխաների թիվը շարունակաբար չի գերազանցում 2%-ը:

Թեև երեխայի պաշտպանության դաշտում իրականացված կառուցվածքային բարեփոխումները (ոլորտը կանոնակարգող բազմաթիվ իրավական ակտերի առկայությունը, համագործակցությունը միջազգային կառույցների հետ, բազմաթիվ ծրագրերի իրականացումը, սոցիալական աշխատանքի դաշտում լուրջ ձեռքբերումները) ակնառու են, սակայն վերոնշյալ իրավական ակտերի թերությունների և սխալների զգալի մասը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ խնդիրներին առնչվող բոլոր

---

[10] ՀՀ կառավարության 2003 թ. դեկտեմբերի 18-ի N 1745-Ն որոշում, http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=11712.

[11] ՀՀ կառավարության 2006 թ. նոյեմբերի 9-ի N 1735-Ն որոշում, http:// www.arlis.am/documentview.aspx?docid=29609.

[12] ՀՀ կառավարության 2008 թ. մայիսի 8-ի N 459-Ն որոշում, http://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=51983.

[13] ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայություն, Հրապարակումներ, 2002-2015, ՀՀ սոցիալական վիճակը, Մանկատների գործունեություն, Որդեգրում, www.armstat.am.

գերատեսչություններն իրենց տրամադրության տակ չունեն ռազմավարական համապարփակ փաստաթուղթ:

«Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների սոցիալական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ 2003 թվականին Կառավարությունը հաստատեց «Պետական աջակցություն ՀՀ մանկական խնամակալական կազմակերպությունների շրջանավարտներին» ծրագիրը[14]: Տարբեր խնդիրների շարքում առկա էր նաև բնակելի տարածքով ապահովման բաղադրիչը: 2006-2009 թթ. բնակարանով ապահովվեց մանկատան 166 շրջանավարտ: Մանկատանը հայտնվելիս շրջանավարտների 97%-ն ունեցել է առնվազն մեկ ծնող, ծնողների գերակշիռ մեծամասնությունը անօթևան, դեգրադացված մարդիկ են: Չնայած այն փաստին, որ մանկատանը երեխան ստանում է բավարար խնամք, մանկատնից դուրս գալուց հետո նա սովորաբար ունենում է սոցիալականացման դժվարություններ՝ պայմանավորված «մանկատան երեխա» ենթամշակույթի սուբյեկտիվ առանձնահատկություններով՝ ժառանգական լուսանցքայնացումը, երբ երեխան կրում է «ծնողներից ժառանգած» անբարենպաստի դրոշմը, ինքնուրույն կյանքի անցնելիս հոգեբանական պատնեշների հաղթահարման դժվարությունները[15]:

Առկա սոցիալական ծառայությունների և մասնավորապես նպաստների համակարգի ձևավորած դաշտում մանկատան շրջանավարտները սովորաբար միաժամանակ պատկանում են 2 կամ ավելի սոցիալական կատեգորիաների՝ իրականում չպատկանելով և ոչ մեկին: Դա սովորաբար առաջացնում է կորուսյալ, հուսահատ զգացումներ և սոցիալական ամորֆության դրսևորումներ: Այսպես, 53.7% ամուսնացած շահառուների մեծ մասը գերադասում է չգրանցել ամուսնությունը՝ կանանց պարագայում համարվելով միայնակ մայր՝ այս կամ այն սոցիալական ծառայությունից օգտվելու հնարավորությունը չկորցնելու նպատակով: Նույնիսկ եթե դա կրում է ձևական բնույթ, երևույթն ընդհանրացնում և խնդրի մեջ ներառում է ողջ ընտանիքը, և սոցիալական կատեգորիայի դրոշմը գամվում է ողջ ընտանիքի վրա: Ընտանիքը փորձում է ընդունել տվյալ սոցիալական կատեգորիայի կերպը, սկսում է վերարտադրել խնդիրը և այն փո-

[14] ՀՀ կառավարության 2003 թ. հոկտեմբերի 30-ի N 1419-Ն որոշում, http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=33931.

[15] Տե՛ս **Մնացականյան Ա.,** Հայաստանի մանկատները, Ե., 2014:

խանցել ժառանգաբար, և երեխան այդ դրոշմն ընկալում է որպես նորմ: Քանի որ բնակարանը մանկատան շրջանավարտին տրված է 10 տարի անհատույց օգտագործման իրավունքով, նա դուրս չի գալիս նաև այդ կատեգորիայից: Խնդիրների անլուծելիությունը հաճախ հանգեցնում է նրան, որ անհատը չի կարողանում դառնալ սոցիալական և ոչ մի աշխարհի լիարժեք մասնակից: Դա նպաստում է նրան, որ անհատն ստիպված է խաղալ տարբեր դերեր, որոնք հաճախ ներառում են իրար հակասող պահանջներ և պարտականություններ, որոնց (պահանջները) նա միաժամանակ չի կարող բավարարել: Բազմաթիվ են դեպքերը, երբ շրջանավարտը փորձում է դուրս գալ մեկ սոցիալական կատեգորիայից և չի մտնում մեկ այլ, օրինակ՝ տնտեսական կատեգորիա՝ օբյեկտիվ կամ սուբյեկտիվ պատճառներով: Մտահոգիչ է, օրինակ, շահառուների աշխատանքային ընթացիկ կարգավիճակը, քանի որ նրանց 31.8%-ը գործազուրկ է: Իսկ ինչ վերաբերում է զբաղվածներին, ապա նրանց 65%-ը ընդգրկված է ցածր որակավորում պահանջող, ժամանակավոր աշխատանքներում: Այնուամենայնիվ, ծրագրի շրջանակներում տրամադրված 166 բնակարաններում այսօր բնակվում է 459 անձ: Շրջանավարտների շուրջ 73%-ը կազմել է ընտանիք, որտեղ ծնվել է 211 երեխա, ընդ որում՝ երեխաների 78%-ը ծնվել է շրջանավարտներին բնակարանով ապահովվելուց հետո: Ընտանիքների 42%-ն ունի երկու երեխա, 17%-ը՝ 3 և ավելի: Բնակարանով չապահովված շրջանավարտների շրջանում ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ նրանց ընդամենը 37%-ն է կազմել ընտանիք, 63%-ը չունի մշտական բնակության վայր, ապրում են որտեղ պատահի, իսկ 12%-ը վարում է անօթևան կյանք, 23%-ը մեկնել է արտերկիր՝ հավանաբար անվերադարձ: Այսպիսով, բնակարանով ապահովման բաղադրիչը կարելի է որոշ չափով համարել մանկատան շրջանավարտի անձնական խնդիրների ինդիկատոր և միաժամանակ սոցիալականացման դժվարությունների հաղթահարման ներքին հենակետ: ՀՀ կառավարությունը 2013-ին նոր միայն հաստատեց «Սոցիալական բնակարանային ֆոնդի ձևավորման ռազմավարական ծրագրին հավանություն տալու մասին» արձանագրային որոշումը[16]:

[16] ՀՀ կառավարության 2013 թ. օգոստոսի 1-ի N 894-Ն որոշում, http://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=85281: ՀՀ կառավարության 2013թ. դեկտեմբերի 26-ի N 53 արձանագրային որոշում, http://www.irtek.am/views/act.aspx?aid=76710.

Ընտանիքի կարևորագույն գործառույթներից է սերունդների միջև կապի և ընտանեկան, նաև նյութական, մշակութային և այլ կապիտալի փոխանցումը հաջորդ սերունդներին: Արձանագրելով ժողովրդագրական անբարենպաստ զարգացումների համակարգային բնույթը՝ Կառավարությունն ստանձնեց ՀՀ ժողովրդագրական քաղաքականության ռազմավարության և դրա իրականացումն ապահովող միջոցառումների ծրագրի մշակման գործընթացը, որը և հաստատվեց 2009-ին: Ընդ որում, առաջարկվել էր ծրագիրը հաստատել 2009-2035 թթ. համար[17]: Այսպիսով, ՀՀ ժողովրդագրական քաղաքականության ռազմավարությունը հայտարարվեց որպես պետական քաղաքականության գերակայություն, ազգային-պետական անվտանգության ապահովման կարևորագույն տարր, իսկ ըն-տանիքը՝ պետական ժողովրդագրական քաղաքականության հիմնական սուբյեկտ: Տարածքային զարգացման անհամաչափության հետ կապված խնդիրների, ինչպես նաև միգրացիայի գործընթացների հաղթահարման համար միջոցառումների ցանկում որոշվեց ներառել նաև բնակարանային քաղաքականությանն ուղղված ինստիտուցիոնալ և կազմակերպական ռեսուրսների կենտրոնացումը:

Մանկատան շրջանավարտների ծրագրի շրջանակներում, օրինակ, 2005-2006 թթ. ձեռք բերված 166 բնակարանների շուրջ 45%-ը գտնվում է Երևանում և 19%-ը՝ Աբովյանում, որը չի համապատասխանում տարածքային համաչափ զարգացման սկզբունքներին:

Կառավարությունը 2012-2013 թթ. քննարկեց «Բազմազավակ ընտանիքների աջակցության և բազմազավակ մայրերի պետական խրախուսման մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը[18], որը տարբեր պատճառներով չհաստատվեց: 2014 թ. հաստատվեց երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստի չափը, ըստ որի՝ երրորդ և չորրորդ երեխաների դեպքում, 2014 թ. հունվարի 1-ին և դրանից հետո ծնվածները պետության կողմից կստանան 1 միլիոն դրամ նպաստ, իսկ հինգերորդ և յուրաքանչյուր հաջորդ երեխայի ծնվելու դեպքում՝ 1 մլն 500 հազար դրամ[19]: Անշուշտ, այս իրավական ակտի շնորհիվ 4 և 5 երեխա ունեցող ընտանիքների թիվն աճեց, սակայն այդ

[17] ՀՀ կառավարության 2009 թ. հուլիսի 2-ի N 27 արձանագրային որոշում, http://www.mlsa.am/forum/forum.php?sec=conference&forum_id=-2&topic_id=93.

[18] http://www.parliament.am/drafts.php?sel=showdraft&DraftID=4794&Reading=0.

[19] ՀՀ կառավարության 2014 թ. մարտի 6-ի N 275-Ն որոշում, http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=89331.

միտումն առավելապես նկատվում է դեգրադացված կատեգորիայի շրջանում, որոնց համար երեխա ունենալու փաստն առանձնապես հագեցած չէ երեխայի խնամքի պատասխանատվությամբ, սակայն գումարը վերարտադրման լուրջ շարժառիթ է: Մանկատան շրջանավարտների ծրագրի վիճակագրական տվյալները ցույց են տալիս, որ նրանց ընտանիքներում երրորդ և չորրորդ երեխաների 17%-ը ծնվել է այս կարգի ընդունումից հետո:

2015 թ. դեկտեմբերին շրջանառության մեջ դրվեց «ՀՀ ընտանիքի պետական քաղաքականության հայեցակարգին հավանություն տալու մասին» ՀՀ կառավարության արձանագրային որոշման նախագիծը[20], որը ներառում է ընտանիքի պետական միասնական քաղաքականության ռազմավարական երկարաժամկետ նպատակներ, ինչպես նաև կարճաժամկետ խնդիրների համար մարտավարական մոտեցումներ: Սույն փաստաթղթի հիմնական ուղղությունները, այդ թվում՝ ընտանիքի ընդհանրական և առանձնահատուկ հիմնախնդիրների լուծման գերակայությունները, սահմանված են 2016-2090 թթ. ընկած ժամանակահատվածի համար:

Հայաստանում գործող սոցիալական ինստիտուտների նորօրյա մոտեցումները և մտածողությունը հանգեցնում են նրան, որ ընտանիքը չի դիտարկվում որպես ամբողջություն: Առանձին դասակարգվում են երեխաները, ընդ որում, ոչ թե որպես ընտանիքի որդի կամ դուստր, այլ ընդհանրապես երեխա, իսկ հիմնականում երեխա եզրույթն օգտագործվում է դժվարին իրավիճակում հայտնված, հաշմանդամ, առանց ծնողական խնամքի մնացած դասակարգմամբ:

Այսօր ՀՀ-ում սոցիալական ոլորտի բարեփոխումները, որոնք ուղղակիորեն պայմանավորված են հասարակական կյանքի բոլոր ասպարեզներում տեղի ունեցող գործընթացներով, չեն բխում հստակ մշակված սոցիալական քաղաքականությունից և կրում են առավելապես մարտավարական և ոչ ռազմավարական բնույթ: Իրականացվող սոցիալական քաղաքականությունը դեռևս հետխորհրդային է: Բովանդակային նոր մոտեցումներն ու մտածողությունը դեռևս սաղմնային փուլում են, իսկ առկա բացթողումները պայմանավորված են ՀՀ-ում հայեցակարգային միասնական մոտեցումների և սկզբունքների, տնտեսական իրական հնարավորությունների վրա հիմնված սոցիալական քաղաքականության միաս-

[20] http://www.mlsa.am/forum/forum.php?sec=conference&forum_id=-2&topic_id=808.

նական ռազմավարական ծրագրի բացակայությամբ: Եթե մարտավարական ծրագրերը չեն բխում ազգային գաղափարախոսության վրա հենված ռազմավարությունից, ապա այդ մեխանիզմը չի գործում կամ ունենում է ցածր օգտակար գործողության գործակից:

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛИЗАЦИИ ВЫПУСКНИКОВ ДЕТСКИХ ДОМОВ В РА

МНАЦАКАНЯН А.М.

Резюме

Преобразования, имеющие место в социальном институте "семьи", связаны со многими политическими, правовыми, экономическими и культурными факторами.

Деятельность существующих социальных институтов в Армении заключается в том, что семья не рассматривается ими как единое целое. Реформы социального сектора не исходят из единой социальной политики и носят в основном тактический, но не стратегический характер. Социальную политику Армении можно охарактеризовать как постсоветскую, а это отнюдь не означает, что она является новой. Креативный подход и новое мышление все еще находятся в зачаточном состоянии, а имеющиеся пробелы обусловлены отсутствием единой стратегической линии в социальной политике РА, основанной на принципах согласованности с реальными экономическими возможностями.

SPECIFIC FEATURES OF SOCIALIZATION OF GRADUATES OF ORPHANAGES IN RA

A. MNATSAKANYAN

Abstract

Manifestations of the “orphanhood” phenomenon are conditioned by economic and socio-cultural environment of the given time, as well as by the

priorities established by the government. One should not deny that the orphanages reflect the transformations happening in the social institute of "family", which in their turn depend on complex and interrelated political, legal, economic and cultural factors.

The new approaches of existing social institutes in Armenia do not consider the family as a whole. The social sector reforms do not stem from integrated social policy and are mostly of tactical, but not strategical character. The social policy of Armenia can be characterized as post-Soviet, which in no way means that it is new. Essential approaches and new mentality are still in embryonic state and the gaps are due to the lack of integrated social policy strategic plan in Armenia – based on the principles of coherence with the real economic potentials.